وتەی هەژدەهەم

(ئەم وتەیە دوو مەقامە و، هێشتا مەقامی دووهەمی نەنووسراوە. یەکەمیشیان بریتی‌یە لـە سێ خاڵ)

خاڵی یەکەم:

بسم الله الرحمن الرحيم

(لا تَحْسَبنَّ الّذينَ يفرحونَ بما أتَوْا و يُحِبُّونَ أن يُحْمَدُوا بما لَمْ يَفعلوا فلا تَحْسَبنَّهم بِمَفازةٍ من العذابِ ولهم عذابٌ أليم) (آل عمران:١٨٨).

زلـلـەیەکی تەمێ‌کردن لە دەروونی بەدخوازم!

ئەی نەفسی شەیدای شانازی و ناوبانگ‌دەرکردن و عەوداڵی مەدح و ستایش! ئەی نەفسی گومڕام!

ئەگەر "تۆوی هەنجیر" کە هۆی پەیدابوون و سەرهەڵدانی هەزاران بەری هەنجیرە و.. قەدی ڕەق و لاوازی "مێو"یش کە سەدان هێشووی پێدا شۆڕ بوونەتەوە، هەر بۆ خۆیان و لە ڕێی کارامەیی و توانستی خۆیانەوە ئەو بەر و هێشووانەیان بەدی‌هێنابێت، ئەوا دەبێ هەرکەسێك سوودێکی لەو ئاکامانەوە دەست‌کەوتبێت سوپاس و ستایش پێشکەش بەو تۆوی هەنجیرە و بەو مێو ە بکات!

جا ئەگەر ئەم قسەیە ڕەوا بێت، ئەوا تۆیش = ئەی نەفسەکەم! = لەوانەیە مافی شانازی و لەخۆبایی‌بوونت بۆ بڕەخسێت سەبارەت بەو نیعمەتانەی کە لە کۆڵت نراون!

کەچی تۆ = لە ڕاستی‌دا = جگە لە زەم‌کردن شایانی چیی‌تر نیت! چونکە لەبەر ئەو جوزئی ئیختیاری‌یەی لە خۆت‌دا شکی دەبەیت، هێشتا وەك قەد و تۆوەکەش دەرناچیت! کەواتە تۆ بەم شانازی و لەخۆبایی‌بوونەت لە نرخی ئەو نیعمەتانە دادەشکێنیت و مافیان پێشێل دەکەیت. تەنانەت بە سپڵەیی و پێ‌نەزانی و پشت‌گوێ‌خستنی شوکرانەبژێری، لەوەیان دەردەکەیت کە بە نیعمەتیان بزانیت

و، بەوەش کە خۆت بە خاوەنیان دادەنێیت، لە خاوەنی ڕاستەقینەی خۆت زەوتیان دەکەیت!

تۆ دەبێ لە هەڵوێستێکی ئاوەهادا شوکرانە پێشکەش بکەیت، نەك فەخر و شانازی بنوێنیت.. تەوازوع و شەرم شایانی تۆیە، نەك ناوبانگ.. دەبێ هەردەم داوای لێبوردن لە خواوەند بکەیت و هەمیشە لە پەشیمانیدا بیت، نەك بچیت بە مەدح و ستایشی خۆتەوە خۆت سەرقاڵ بکەیت.. دەبێ بزانیت کەماڵی تۆ لە "خۆویستی"دا نییە، بەڵکو لە هەنگاوناندایە بەپێی ڕێنمایی قورئان.

بەڵێ ئەی نەفسەکەم! تۆ لە جەستەی مندا وەك "سروشت" وایت لە جیهاندا! هەردووکتان(نەفس و سروشت) بۆ ئەوە بەدیهێنراون کە شایانی "ئەنجامدانی خێر" و مەرجەعی "شەڕ" و "خراپکاری"یەکان بن.

واتە ئێوە = هیچ کامتان = بکەر(فاعل) و چاوگ(مصدر) نین، بەڵکو "کارتێکراو"ن و شوێنی تیا ئەنجامدانی کارن. ئێوە تەنها یەك کاریگەریتان هەیە کە لەوەدایە دەبن بە هۆکاری پەیدابوونی "شەڕ" و "خراپکارییەکان" کاتێ کە بە ڕێكوپێکی و جوانی و شایستەیی، ئەو "خێر"ە وەرناگرن کە لە لایەن "خێری موتڵەق"ەوە = کە خوای گەورەیە = دێتە ڕێتان!

پاشان ئێوە وەك دوو "پەردە"ی ئەوتۆ بەدیهێنراون کە خراپە و لایەنە ناشیرینییە ڕواڵەتییەکانیان بدرێنەپاڵ، تاکو ببن بە دوو هۆکاری پاكڕاگرتن و تەنزیهی زاتی مەزنی خوای گەورە. کەچی ئێوە = نەفس و سروشت = شێوەیەکتان گرتەخۆ کە پێچەوانەی ئەم کارمەندییە سروشتی و ئەرکەی سەر شانتانە. ئەوەتا لەبەر ئەوەی بۆ خۆتان خاوەنی توانا و قابیللییەت نین، ئەوا دەچن "خێر" دەگۆڕن بە "شەڕ" وەك بلـێی هاوبەشی کردارەکانی بەدیهێنەرتان بن!

کەواتە ئەو مرۆڤەی کە "دەروون" یاخود "سروشت" دەپەرستێت، لەوپەڕی نەفامی و ستەمکاریدایە!

لەبەر ئەوە، ئەی نەفسەکەم!

هەرگیز نەڵـێیت: (من جێی دەرکەوتنی جوانیی خواوەندم، کەواتە هەرکەسێك شتێکی لەو جوانییەوە دەست بکەوێت، ئەویش بە "جوان" دادەنرێت)..

نەخێر وا مەڵێ، چونکە تۆ بە تەواوی ئەو "جوانی"یەت دەرنەخستووە، کەواتە نابیت بە جێی دەرکەوتن(مظهر)ی ئەو جوانییە، بەڵکو تەنها ڕێگایەکیت بۆ پێدا ڕۆشتن و گوزەرکردنی.

هەروەها نەشڵـێیت:

لە نێوان هەموو خەڵکیدا من هەڵبژێرراوم و ئەم بەروبوومانە بەهۆی منەوە دەردەکەون. بەو واتایەی کە بڵـێیت: من فەزڵ و تایبەتکارییەکی جیاوازم هەیە.. نەخێر، نەخێر، تۆ ئەو بەروبوومانەت لەبەر ئەوە دراونەتێ کە لە هەموو کەسێك زیاتر پێویستیت پێیانە و، لە هەمووشیان پتر موفلیس و دەستکورتیت و، خاوەنی ئێش و ئازاری زیاتریت[1].

خاڵی دووهەم:

وا یەکێك لە نهێنییەکانی ئەم ئایەتە پیرۆزە ڕوون دەکەینەوە:

(**الَّذي اَحْسَنَ كُلَّ شَيءٍ خَلَقَهُ**) (السجدة:٧).

بەڵێ، هەمووشتێك لەناو ئەم بوونەوەرەدا، تەنانەت ئەو شتانەش کە بە چاوی ڕواڵەتبین بە ناشیرینترینی شتان دادەنرێن، ئەوپەڕی "جوانی"یان تێدایە! هەموو شت و ڕووداوێکی ناو ئەم گەردوونە، چ هەر لە خۆیدا و چ بەهۆی غەیری خۆیەوە، واتە بەو ئەنجامانەی بەرهەمیان دەهێنێت، بە جوان دادەنرێت..

گەلـێ ڕووداو هەن کە بە ڕواڵەت "ناشیرین" و "ئاڵۆز" و "شڵەژاو" دەردەکەون، بەڵام لە پشتی ئەو پەردە ڕواڵەتییەوە گەلـێ جۆری "جوانی"ی ناوازە و "ڕێسا"ی ورد دانراون کە چاوی ڕواڵەتبین ناتوانێت بیانبینێت.

بۆ نموونە: لە پشت پەردەی قوڕ و تۆز و زریان و بارانی بەلیزمە و تۆفی بەهارەوە: زەردەخەنەی گوڵانی ڕەنگین و لەنجەولاری ڕووەك و نەمامە جوان و بە گوڵ خەملاوەکان حەشار دراون!

هەروەها لە ناوەندی زریانە ڕووخێنەرەکانی وەرزی پایزدا کە درەخت و ڕووەك لە بێخ دەردەهێنن و خەڵا سەوزەکان لەسەر لقەکانیان ڕادەچڵەکێنن و هەڕەشەی جودایییان لەخەڵ خۆدا هێناوە و ئاوازی خەم و پەژارە و مردن و نەمان لێدەدەن.. لە نێوان ئەمەدا، مژدەی ڕزخاربوون لە ئەرکی قورسی "کارخوزاری" بۆ ملیۆنەها مێرووی ورد و ناسك و لاواز حەشار دراوە کە لە دەمی پشکووتنی خولانی بەهاردا ژیانیان تێدا دەبووژێتەوە. بەم چەشنە و بەهۆی ئەم لەسەر کار لابردنە، مێرووە لاوازەکان لە دەست سەختی و پاڵەپەستۆی سەرمای زستان دەپارێزرێن. جگە لەمانەش، "کەش"ی سەخت و خەمناکی زستان ڕووی زەوی بۆ پێشوازیی بەهاری ڕەنگین ئامادە دەکات!

بەڵێ، لە پشت پەردەی: زریان و بوومەلەرزە و بڵاوبوونەوەی نەخۆشییەکانەوە، خەلێ خولی مەعنەوی دەپشکوون. چونکە "تۆو" و "ناوك"ی توانا و لێهاتنە پەنهانەکان = کە هێشتا خولیان نەخرتووە = لە ئەنجامی چەند ڕووداوێك خول دەخرن کە بە ڕواڵەت "ناشیرین" دێنە پێش چاو، بە ڕادەیەك کە ئەو ئاڵ و خۆڕەخشتییانەی لە بوونەوەردا ڕوو دەدەن = لە ڕاستیدا = چەند بارانێکی مەعنەوین بەسەر تۆوی توانا و لێهاتنەکاندا دەبارێن تاکو دەمیان بە خول بپشکوێت!

بەڵام مرۆڤی شەیدا و دەستبەردارنەبووی ڕواڵەت، کە تەنها لە ڕوانگەی خۆویستی و بەرژەوەندیی زاتی خۆیەوە دەڕوانێتە کاروبار و ڕووداوەکان، تەنها ڕواڵەتەکان دەبینێت و هەر لەو ڕوانگەیەشەوە بڕیاری "ناشیرنی"یان لەسەر دەردەکات!

هەروەها لەبەر ئەوەی مرۆڤ هەموو شتێك بەپێی ئەو ئەنجامانە هەڵدەسەنگێنێت کە ڕوویان لە زاتی خۆیەتی، ئەوا بڕیاری سەبارەت بە زۆربەی شتان وایە کە بە "شەڕ"یان لە قەڵەم بدات. لە کاتێکدا کە ئەخەر ئامانجی شتان یەکێکیان ڕووی لە مرۆڤ بێت، هەزارانیان ڕوویان لە ناوەکانی بەدیهێنەری مەزنیانە..

بۆ نموونە: مرۆڤ لەتاو ئەو درەخت و ڕووەکە دڕکاوییانە بێزاری دەردەبڕێت کە خوێن لە جەستەی دەهێنن کاتێ دەستیان بۆ دەبات و، پێی وایە کە چەند بەدیهاتوویەکی زیانبەخش و بێسوودن! کەچی ئەو دڕکانە بۆ ڕووەك و

درەختەکان لەوپەڕی خڕنگی‌دان، ئەوەتا دەبن بە پاسەوانیان و لەو دەستانە دەیانپارێزن کە بە نیازی خراپ بۆیان درێژ دەکرێن!

نموونەیەکی تر: هەڵمەت‌بردنی "هەڵۆ" بۆ چۆلەکە و باڵندە لاوازەکان بە ڕواڵەت پێچەوانە و دژی سۆز و میهرەبانی‌یە، کەچی لە ڕاستی‌دا دەبێت بەهۆی ئەوەی توانا و لێهاتنی ئەو باڵندانە بۆ فڕین و خۆپاراستن بکەوێتە کار و بە ڕوونی بەرجەستە ببێت، چونکە ئەگەر مەترسیی لەو جۆرەیان لە ڕێدا نەبوایە و هەستیان بە هێرش و پەلاماری باڵندە بەهێزەکان نەکردایە، ئەوا هەرگیز ئەو توانا و لێهاتنانەی ئەوان دەرنەدەکەوتن و لە جێی خۆیاندا دەپووکانەوە.

نموونەیەکی تر: بارینی بەفر – کە لە وەرزی زستاندا هەموو شتێك بە تەواوی دادەپۆشێت – لەوانەیە هەندێ جار مایەی بێزاریی مرۆڤ بێت، چونکە لە تام و لەزەتی "خەرمی" و بینینی دیمەنە سەوزە جوانەکان بێبەشی دەکات! کەچی لە ناوجەرگەی ئەو سەهۆڵبەندانەدا خەڵێ دارستانی خەرموخوڕ و ئەنجام و داهاتی شیرین و بەتام حەشار دراون کە زمانی مرۆڤ لە وەسفیاندا دەستەوسانە.

پاشان مرۆڤ لەخۆشەی ڕوانینە بەرتەسکەکەی خۆیەوە تەنها بەسەر ئەو لایەی شتاندا حوکم دەدات کە ڕوویان لە خۆیەتی. لەبەر ئەوە، باسکردنی زۆربەی ئەو شتانەی کە لە چوارچێوەی "ئەدەب"دان، مرۆڤ پێی وایە لە دەرەوەی ئەو بازنەیەدان و سنووری "ئەدەب"ی پێ دەشکێت، وەك: باسکردنی "ئەندامی زاوزێ"ی ئادەمیزاد کە لە ناو قسە و خوفتاری مرۆڤدا مایەی شەرمەزاری‌یە. لە ڕاستی‌دا ئەم شەرمەزاری‌یە تەنها لەو لایەدایە کە ڕووی لە مرۆڤە، دەنا ڕووەکانی تری، واتە لایەنی: (بەدیهێنان و، وردەکاری و، ئەو ئەنجامانەی لە پێناویاندا بەدی‌هاتووە) جوان و پڕ لە دانستن، بەم ڕوانینە دەردەکەوێت کە ئەو باسە سەرتاپا ئەدەب و حەیایە و هەرگیز چێژ و شەرمی مرۆڤی پێ عەیبدار نابێت..

تەنانەت لە نێوان سوورەتەکانی قورئانی پیرۆزدا = کە سەرچاوەی ئەدەبی خاوێن و بێخەردە = چەند دەستەواژەیەکی ئەوتۆ هەن کە ئاماژەیەکی تەواو نیان و جوان بۆ ئەم ڕووە پڕ لە دانست و پەردە ناسکانە دەکەن.

کەواتە ناوەرۆکی ئەو شتانەی کە ئێمەی مرۆڤ لە هەندێ بوونەوەردا بە "ناشیرین"یان دەبینین و، ئەو ئازار و خەم و پەژارانەش کە هەندێ ڕووداوی

ڕۆژانە بەجێیان دەهێڵن، خەڵـێ ڕووی جوان و ئامانج و مەبەستی باش و بەرز و حیکمەتی ڕێنمایی‌یان تێدایە و ڕوویان لە بەدیهێنەری بەخشندەیانە، بەو جۆرەی کە خۆی تەقدیر و ڕێنمایی کردووە و ویستی لەسەر بووە..

زۆر لەو شتانەی کە بە ڕواڵەت تێکەڵ و ناڕێك و ئاڵۆز دێنە بەرچاو، خەر بە وردی سەرنج لە ناوەرۆکیان بدەین، چەندەها نووسینی پیرۆزی پەروەردخاری‌یانە و ڕەنگینیان لە دووتوێدا دەبینین کە لەوپەڕی "جوانی" و "ڕێكوپێکی" و "خێر" و "دانایی"دان.

خاڵی سێهەم:

خوای خەورە دەفەرموێ: ﴿**قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبّون اللهَ فاتَّبِعُوني يُحْبِبْكُمُ اللهُ**﴾ (آل عمران: ٣١).

مادەم جوانیی سنعەت لە خەردووندا بە ئاشکرا هەیە و لە بەرچاودایە، ئەوا دەبێ بە ئەندازەی بێ‌خومانی و دڵنیایی پلەی: شهوود "ڕیسالەتی ئەحەدی"یش بچەسپێت. چونکە جوانیی سنعەت و شێوە و ڕوخساری ئەم بەدیهاتووانە بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە خاوەنەکەیان ویستی وا بووە بەدیهاتووانی لەوپەڕی جوانی و ئارایشتدا بن.. ئنجا ویستی ڕازاندنەوە و جوانکاری و ئارایشتدانیش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە بەدیهێنەرەکەیان دارای خۆشەویستی‌یەکی بەرز و ئارەزوومەندی‌یەکی قودسی‌یە بۆ دەرخستنی کەمالاتی سنعەتی خۆی کە لە بەدیهاتووانی‌دا دایناون.. پاشان ئەو خۆشەویستی و ئارەزوومەندی‌یە قودسی‌یەش = بێ هیچ خومانێك = داخوازی ئەوەن کە لە کاملترین و ڕووناکترین بەدیهاتووانی خۆی‌دا (کە مرۆڤە) بەرجەستە بووبن. چونکە "مرۆڤ" بەری خاوەن هەستو شعووری درەختی خەردوونە، خۆ "بەر"یش جەمترین و دوورترین بەشەکانی درەختە و خاوەنی ڕوانین و هەست و شعوورێکی خشتی‌یە.. ئنجا لەناو خڕۆی مرۆڤیش‌دا تەنها ئەو یەك دانە کەسەی کە خاوەنی ڕوانین و هەست و شعووری خشتی‌یە، شایانی خفتوخۆ لەخەڵکردنی بەدیهێنەری خاوەن جوانی‌یە و ئامادەی حوزووری ئەوە، چونکە هەموو ڕوانین و هەست و شعوورە

خشتی‌یەکانی خۆی بۆ: پەرستنی بەدیهێنەری مەزن و، بەجوانزانین و نرخ‌شناسیی سنعەتەکانی و، سوپاسگوزاریی نیعمەتەکانی ئەو، تەرخان دەکات..

کەواتە، بە ئاشکرا دەردەکەوێت کە ئەو یەك دانە کەسە بێ‌وێنەیە، قسەبۆکراوی خۆشەویست و نزیکی ئەو بەدیهێنەرە دەبێت!

جا ئێستا ئێمە دوو "تابلۆ" و دوو "بازنە"مان لە پێش‌چاودان:

یەکێکیان: بازنەی "پەروەردخاریێتی"یەك لەوپەڕی ڕێکی و جوانی و سام و شکۆدا و، تابلۆیەکیش لەوپەڕی وردەکاری و ناوازەیی‌دا..

ئەوی تریان: بازنەیەکی "بەندایەتی" لەوپەڕی ڕازاوەیی و ڕووناکی‌دا و، تابلۆیەکی سوپاسگوزاری و بەجوانزانین و ئیمانیش لەوپەڕی خشتی‌بوون و فراوانی‌دا، بە ڕادەیەك کە ئەم بازنەی بەندایەتی‌یە، بە هەموو لایەن و ڕووەکانیەوە، بە ناوی بازنەی یەکەمەوە دەجوولێت و، بە هەموو هێزێکیشیەوە لە پێناوی ئەودا کارەکانی ڕادەپەڕێنێت.

بەپێی ئەمانەی باس کران، بە ڕوونی و بەڵگەنەویستی دەزانرێت:

سەرکردەی ئەم بازنەیەی کە خزمەتی ئامانجەکانی بەدیهێنەر سەبارەت بە بەدیهاتووانی دەکات، پەیوەندی‌یەکی خەلێ خەرموخوڕ و بەتین و توندوتۆڵی لەخەڵ بەدیهێنەردا هەیە و خۆشەویستی ئەوە و ڕەفتارەکانیشی لای ئەو مایەی ڕەزامەندین.

جا ئایا هیچ "ژیری"یەك هەیە پێی وا بێت کە بەدیهێنەری ئەم دروست‌کراوانەی کە وا بە چەندەها جۆری "جوانی" ئارایشت دراون و، ئەم هەموو نیعمەتانەی بەسەردا باراندوون، چاودێریی ناسکترین و وردترینی چێژی ناو دەمی ئەوانی کردووە، بایەخ بەم بەدیهاتووە هەرە کامڵ و تەواو جوانەی خۆی نەدات کە ڕووی پەرستنی تێ‌کردووە و.. لە ڕێی تەهلیل‌و تەکبیر و ڕێزلێنان و نرخ‌شناسیی بەدیهاتوانی ڕەنگینی ئەوەوە، عەرش و فەرشی هەژاراندووە و.. بە ئاوازی حەمد و شوکر و تەکبیر لە بەرامبەر نیعمەتەکانی بەدیهێنەری مەزنەوە، دەریا و وشکایی‌یەکانی خستووەتە لەرزە؟

ئایا دەخوێنجێ ئەو بەدیهێنەرە ڕوو لەو بەدیهاتووەی نەکات؟ یان بەخوفتاری خۆی سرووش(وەحی)ی بۆ نەنێرێت و نەیکات بە ڕەوانەکراوی خۆی؟ یان نەیەوێت ڕەوشتە جوانەکانی ئەم بەدیهاتووەی، لەناو سەرجەم بوونەوەراندا بلاوببنەوە؟

نەخێر.. نەخێر.. هەرگیز ناخوێنجێ خوفتاری خۆی ئاراستە نەکات و پلەی: "پێغەمبەرێتی"ی نەداتێ و، بۆ لای سەرجەم خڕۆی ئادەمیزادیش ڕەوانەی نەکات!

﴿**إنَّ الدّينَ عِنْدَ الله الإسلام**﴾ (آل عمران:١٩).

﴿**محمدٌ رسولُ الله والّذينَ معَهُ اَشِدّاءُ على الكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ**﴾ (الفتح:٢٩).

* * *

ناڵەی گریانی دڵێکی خەمبار

لە بەرەبەیانی ڕۆژگارانی جودایی و نامۆیی سەردەمی دیلیدا

لە دەمی سەحەردا سروەی "تەجەللی" هەڵدەکات..

کەواتە ئەی چاوی نوستووم! لەو کاتەدا بێدار بەرەوە و، داوای چاودێری لە خاوەنی خۆت بکە.

چونکە دەمی سەحەر: کاتی تۆبە و پەشیمانیی خوناهبارانە..

دەسا تۆیش = ئەی دڵی خوناهبارم! = ڕاپەڕە و، پەشیمانی دەربڕە و، لە دەرگانەی خاوەنەکەتدا داوای لێبوردن بکە.

سحر حشریست، درو هُشیار و در تسبیح همه شی..

بخواب غفلت سرسم نفسم حتی کی؟

عمر عصریست سفر با قبر مبايد ز هر حی..

بپرخیز نمازی چو نیازی کو بکن آوازی چون نی..

بگو: یارب!

پشیمانم خجیلم شرمسارم أزخناه بی شمارم

پریشانم ذلیلم أشکبارم أز حیات بی قرارم

غریبم بی کسم ضعیفم ناتوانم

علیلم عاجزم إختیارم بی إختیارم

"الأمان" خویم، عفو جویم، مدد خواهم ز درخاهت إلهی!

---

[1] بە ڕاستی ئەم سەرکەوتنەی "سەعیدی نوێ"م لەمخفتوخۆیەداخەلێ بە دڵە کە تا ئەم ڕادەیە "دەروون"ی خۆی دەمکوت کرد. بۆیە پیرۆزباییم پێشکەش کرد و پێم وت: "هەزار جار بارك اللّٰه". (دانەر)